

MODUM HISTORIELAGS MØTE PÅ FOLKVANG 7.APRIL 2010 KL 1900.
Nærmere 120 til stede.

Per Frick Høydal: Den vanskelige forsoningen etter 2.verdenskrig.

Stadig færre nordmenn husker krigen, vi regner i dag med at bare ca 1/3 av folket har minner om denne tida. Mange mener at nå må vi bli ferdige med temaet. Men først må vi få fram den riktige historien for å unngå at den gjentar seg.

Høydal (f.1935) vokste opp på Diakonissehuset på Lovisenberg, som var et sentralt sted å skjule jøder som skulle ut av landet. Det var hos søster Ragnhild på røntgen. Hans far var sentral i dette arbeidet. Folk gikk i spenning og angst, og dette kan antakelig forklare den nesten hysteriske frigjøringsjubelen som skylte over landet i maidagene 1945. Den var høyst reell.

Hans far fikk utilsikta en rolle i landssvikoppgjøret i det han av Quislings forsvarer blei ønska som Quislings sjelesørger og oppnevnt til denne stillinga. Forsvareren, Henrik Berg, mente at Quisling var ”gærn i huet” og at faren med studier i psykiatri kunne hjelpe forsvareren til å underbygge dette. Gjennom dette arbeidet og seinere som fengselsprest 1945-48 fikk han betydelig innsikt i behandlinga av landssvikerne og i deres opplevelser av dette.

2.verdenskrig har siden prega familien, hans bror blei seinere historiker med hovedfag om krigen. Sjøl blei han i 1994-95 fengselsprest i Bosnia med oppgave å forsone partene. Det var svært mislykka. Partene i det tidligere Jugoslavia har aldri forsont seg med historia. De har et fastlåst fiendebilde som bygger på ”overgrep” og ”svik” til dels for mange hundre år sia. Før man har diskutert disse temaene gjennom og sett den annen parts historiebilde, vil det ikke kunne finne sted noen forsoning.

”Der historien er glemt, gjentar den seg”. Nynazismen har blussa opp i land som Østerrike, Ungarn, Italia, og anti-semittismen er i framgang i Europa. Det stilles endatil spørsmål om jødeutryddingene virkelig har funnet sted.

Svart-hvitt-fortellingene er historiens myter. En myte er ikke uten en kjerne av innhold, men den inneholder ikke den hele og faktiske sannhet. Den er ei selektiv forenkling, ikke feil, men ufullstendig. Den er historie i kortform og kan lett bli til slagord. Den har sterk appell til følelser. Det blir Romerrikets historie som Asterix-utgave.

Norgeshistoria er full av slike myter som særlig blei til under nasjonsbygginga på 1800-tallet og etter 1905. De handler om ”nordmennes store dåder”, ”vår vikingvilje til å hevde vår rett” ” 400 år under danskeåket, 90 år under Sverige og 5 år med

tyskerne"- vår tusenårige frihetskamp og den lange lidelsesveg som førte fram til at "vi vant, vi vant vor ret!"

Krigen blir da historia om gutta på skauen, et folk fullt av motstandskjempere og en ærerik seier.

Virkeligheten var at svært få var aktivt med. De fleste nordmenn innordna seg okkupasjonsmakta eller var passive og likegyldige. NS var nesten utradert i 1940, men økte medlemstallet fra 3000 til 55000 gjennom krigsåra. Nesten like mange nordmenn falt på tysk side som på alliert side. Regjeringa gjorde mange feilvurderinger i 1940 og var ikke villige til å forberede seg på krig. Derfor trenger vi den enkle Max Manus-fortellinga....

Etter seiersrusen og noen måneder med "Vi har vinni!" var de fleste ganske lei av det hele høsten 1945. Da begynte krigsoppgjøret som skulle vise norsk rettssans på sitt beste. Var det slik?

Den unge Arne Næss hadde deltatt aktivt i motstandskampen, men reagerte raskt med spontan skam og fortvilelse over det han så. Skamklipping og annen fornedrelse av tyskerjentene, måten arrestasjonen av NS-medlemmene foregikk på og kynisk mishandling i fangenskapet- dette oppfatta han som en krenkelse av de demokratiske og liberale verdier som kampen egentlig hadde stått om.

Det var nærmest fascistiske holdninger som stakk gjennom hos noen av "seierherrene".

Han arrangerte seminar høsten 1947 om slike overgrep, men både Næss, Scharffenberg og andre som sto fram, blei raskt karakterisert som "silkefront" og fordømt.

2 personer som sto veldig tydelig fram med kritikk var tidligere Milorgsjef i Oslo, Oliver Langeland og forfatteren Martha Steinsvik. Langelands bok "Dømmer ikke" mente at det var for mye oppgjør med småfisken, mens de store slapp unna. Det gjaldt de som blei rike på krigen så vel som politikere og samfunnets toppsjikt som samarbeida med tyskerne i 1940. Han ville ha et oppgjør med Regjering, Stortingets presidentskap, biskop Berggrav og Adminstrasjonsrådet osv.

Martha Steinsviks "Frimodige ytringer" blei møtt med trusler om injuriersak og skjelt ut på det voldsomste.

...

Oppgjøret berørte 10-15% av det norske folk. Vi måtte være den ubetinga ledende forrædernasjon i Vest-Europa.

Dette stemmer dårlig med mytene om Norges krig.

Veldig mange hadde noe å stå til rette for, men kanskje var det virkelig "småfisken" som gikk i garnet.

Eksempler på grupper som kanskje burde vært likebehandla?:

- tyskerjentene- enten de var prostituerte, hadde kjærlighetsforhold eller enda gifta seg med en tysker
- de mange som arbeidde på tyske anlegg
- de som slutta seg til Deutsche Handelskammer in Norwegen alt i 1940 , 1300 tegna seg til stor fest med Terboven.
- NS med sine over 50.000 medlemmer
- Politiet med sine 46% NS-medlemmer som glatt stempla J i passene til jøder alt i 1940 og medvirka til arrestasjon og deportasjon seinere
- politikernes som nekta å forberede seg på en invasjon, enda da meldinger kom fra Danmark 8.april 1940
- Kirka, som ellers står som et symbol på konsekvent motstand, gjorde ingenting for å hindre jødedeportasjonene

I ettertid er det ei nokså alminnelig oppfatning at vanlig NS-medlemskap ikke burde ha vært kriminalisert, slik London-regjeringa gjorde. De gikk faktisk så langt at folk som sto som medlemmer etter 9.april 1940 skulle gjennom rettssak, sjøl om de hadde meldt seg ut i løpet av krigen. Barna til nazistene blei "tapernes barn" og måtte bære skammen som mange aldri talte høyt om.

Mange følte seg krenka av ungdom i nikkens som dro rundt og arresterte folk i mai 1945 på en uprofesjonell måte. Seinere er det dokumentert overgrep og mishandling av mange arrestenter på Victoria Terrasse, Akershus og i flere leire. Dette skapte traumer og vonde minner for alltid.

Seierherrene skriver historia.

Hvorfor da terpe videre på disse tingene?

Forsoning er ikke mulig før det blir bevissthet om det som faktisk har skjedd.

Hvis denne bevisstheten mangler, blir mytene stående som gjør oss til et nissefolk av polfarene og sydenturister. Derfor må mytene fram i lyset og slå sprekker.